

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Martina Pavlicová

Náklady intenzivního mateřství v ČR

2016

Tiráž:

Náklady intenzivního mateřství v ČR

Martina Pavlicová

Praha, 2016

Projekt Celoživotní ekonomické dopady mateřství

Norway Grants, program Dejme (že)nám šanci

Číslo projektu: 274

Realizátor projektu: Gender Studies, o.p.s.

Partneři projektu: Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i., Sociologický ústav AV ČR, Byznys pro společnost, NHH Norwegian School of Economics

Trvání projektu: 1. 9. 2014 – 30. 4. 2016

Obsah

Intenzivní mateřství.....	5
Metodologie výzkumu.....	8
Odlišné mateřské styly	10
Intenzivní mateřství a zaměstnání	12
Závěr	15
Literatura	16
Spolupracující	16

Úvod

Mateřství je kulturně a historicky podmíněný fenomén, který se proměňuje s tím, jak se mění společenské a expertní nároky na „správnou“ péči o děti, podmínky, ve kterých se realizuje, a vůbec celkové společenské klima. S tím, jak do domácností pronikají nejnovější technologie a jak část tradiční mateřské práce přebírají jiné společenské instituce (např. škola a školka), by se mohlo zdát, že matkám se tzv. uvolňují ruce a mateřství již není tak náročné jako v dřívějších dobách. Tento čas pak mohou věnovat např. placené práci nebo vlastním aktivitám. To je sice do určité míry pravda, ale badatelky a badatelé v rozvinutých částech světa zároveň zaznamenali, že paralelně dochází ke zvyšování nároků na „správnou“ péči – ať už se jedná o požadavky na čistotu domácnosti, zdravé stravování, nebo o aktivní rozvíjení a vzdělávání dětí. Ve výsledku pak současné ženy tráví péčí o děti a domácnost podobný počet hodin a jejich břemeno se významně nesnižuje. Tento trend bývá označován jako „intenzivní mateřství“. V této kapitole se věnuji zkoumání podoby a projevům intenzivního mateřství v České republice a kladu si otázku, jaké ekonomické dopady může tento trend mít na životy matek a rodin obecně.

Intenzivní mateřství

Od 20. století se začal v západní Evropě a v Americe formovat model intenzivnějšího a také liberálnějšího mateřství, který kladl větší nároky na matky. Současná převládající ideologie mateřství na Západě je řadou autorek nazývána „intenzivním mateřstvím“. Sdílejí ji matky napříč různými kulturami i přesto, že se jejich individuální aktivity a životní situace liší. Tento pojem použila Sharon Hays (1996), nevytvořila jím však zcela nový koncept, spíš prohloubila úvahy o podobě mateřství v moderní době a zároveň umožnila sjednotit novějším badatelům terminologii. Toto pojetí stojí na přesvědčení, že mateřství je zaměřené výhradně a zcela na dítě, vyžaduje citlivost a stojí mnoho energie i času. Matky podle něj neurčuje jen to, co cítí, ale hlavně co dělají, nebo co se snaží dělat. Intenzivní mateřství svou podobou do určité míry posiluje ideu rozdělení ženských a mužských rolí.

Podle Hays (1996) Ženy vnímají péči o dítě jako své poslání a jsou ochotné tomuto úkolu obětovat vlastní potenciální profit. Podle logiky intenzivního mateřství je dětství, stejně jako výchova dítěte, něčím nedotknutelným, obojí má být ochraňováno před chladnou racionalitou tržní společnosti. Součástí ideologie intenzivního mateřství je názor, že dětství je velmi prchavé a mělo by se dětem dopřávat co nejdéle. Matka, které jde víc o uspokojení svých potřeb než dítěte, je podle převládající ideologie špatnou matkou (Guendouzi, 2005; Hays, 1996).

Typickým projevem intenzivního mateřství je také přesvědčení, že primární zodpovědnost za dítě má matka, a to nezávisle na tom, zda je zaměstnaná, v domácnosti nebo třeba samoživitelka. Matky se snaží na děti dohlížet, krmit je, vychovávat, uklízet po nich, hrát si s nimi, vzdělávat je atd. K tomu zvládají ještě většinu dalších domácích povinností, a to obvykle aniž by nerovnoměrnou vytíženost mužům zazlívali, nebo ji alespoň omlouvají (Liss, 2012). Důvodem k primárně mateřské péči o potomky ze strany žen není podle Hays (1996) obava, že by ji muži nezvládli a dítěti ublížili, ale ženy je nepovažují za dostatečně kompetentní. Otcové nerozumí dítěti a jeho potřebám tak jako matky, obvykle potřebují návod. Navíc jim často chybí znalosti péče o děti, nečtou příručky ani si nevyměňují navzájem své zkušenosti s přáteli. Matka mívá dále tendenci cítit se za své dítě zodpovědná i v situaci, kdy ho hlídá někdo jiný. Nikdy nezhodí své mateřství za hlavu, ať jde kamkoliv, obává se, zda je doma vše v pořádku. Principiálně podobný aspekt intenzivního mateřství zmiňuje Guendouzi (2006, s. 902), nazývá jej „accessibility“, v podstatě se jedná o přesvědčení, že blaho dítěte závisí na tom, zda je matka potomkovi nepřetržitě k dispozici, zda je na dosah.

Ideologie intenzivního mateřství operující s tím, že narození potomka zejména ženám výrazně změni způsob života, částečně podporuje genderovou nerovnost (Bielby, 1989). Dokud je žena mladá, může si dovolit být sobecká. Jakmile se však stane matkou, na první místo se v souladu s ideologií intenzivního mateřství řadí potřeby dítěte, jeho zaopatření se stává prioritou. Výchova a péče o dítě se vyznačují tím, že jsou zaměřené na potomka, jinými

slovy se matky chovají tak, aby dosáhly blaha dítěte, a to i na úkor svého blaha. (Arendell, 2000; Hays, 1996)

Tento sociálně vykonstruovaný mateřský styl je velmi náročný a namáhavý. Mateřství nevystihuje jen hluboká láska, patří k němu taktéž mnoho nutných dovedností a znalostí. Péče o dítě a výchova představuje vždy práci, avšak intenzivní mateřství vyžaduje značně větší úsilí matek, než jen poskytnutí nutného minima lásky a fyzického zaopatření. Matky musejí zvládat být milující, ohleduplné, pozorné, rozumějící, podporující, trpělivé, hrdé a hlavně ochotné být 24 hodin denně k dispozici a reagovat na dětské potřeby, touhy, zájmy. Mateřství nejen stojí mnoho sil, stojí také mnoho času a je potřeba být dobrou manažerkou, aby šly mateřské povinnosti skloubit s dalšími aktivitami (Guendouzi, 2005; Arendell, 2000). Porter (2010, s. 12) popisuje dobrou matku nadto vše ještě zdánlivě protikladnými rysy. Vidí ji jako klidnou, ale energickou, komunikativní, ale naslouchající, trpělivou, ale disciplinující, ovšem nikoliv prostřednictvím trestů.

Nelze nezmínit fakt, že mateřství, o kterém se zde bavíme, s sebou nese velké finanční náklady. Ne každý si může snadno dovolit platit drahé kroužky, kurzy, tréninky, hudební nástroje, kostýmy nebo také tábory, dětské psychology, soukromé školy, soukromé školky, vhodné a doporučené hračky, knihy, pomůcky atd. Matky chtějí dát dětem to nejlepší a dopřát jim od malička vše potřebné, jednak jim chtějí umožnit pěkné dětství a také chtějí, aby v budoucnu nestrádaly a měly hodně možností. Snaží se tedy, aby jim v rámci svých možností poskytly co nejvíce.

Warner (2012) charakterizovala intenzivní mateřství pěti komponenty. Esencialismem, díky kterému jsou výhradně ženy kompetentní k primární péči, uspokojením, protože mateřství považuje za nejvíc naplňující poslání ženy a protože radost ženy se odvíjí od radosti dítěte, stimulací, jelikož matky neustále pracují na kognitivním vývoji svých potomků a podněcují jejich rozvoj, náročností, jež mateřství představuje, a zaměřením na dítě, což má za důsledek neustálé podřizování svých zájmů potřebám dítěte.

Ideologii intenzivního mateřství podporují různé příručky pro matky, jejichž logika je v souladu s ní. Hays se ve svém díle (1996) věnuje studiu nejprodávanějších amerických manuálů pro matky a na základě získaných poznatků z nich tuto hypotézu potvrzuje. Příručky spojuje přesvědčení, že dítě má být opatrováno a vychováváno právě matkou. Dále doporučují mírné a láskyplné metody, jež jsou zaměřené výhradně na dětské potřeby a jež jsou zároveň velmi emocionálně i finančně náročné. V neposlední řadě vedou k ochraňování dětského světa před vnějším světem plným soutěžení a touhy po profitu či materiálních statcích. Matky by měly také pozorovat a regulovat fyzický, duševní i kognitivní vývoj dítěte v průběhu růstu, což vyžaduje nejen porozumění dítěti v praxi, ale také znalosti teorie. Poukazují například na nutnost stanovit potomkům jasné hranice a být samy schopné je

dodržovat, být příkladem, apelují na komunikaci a vysvětlování „proč“, stejně jako na umožnění dítěti podílet se na rozhodnutích.

Arendell (2000, s. 1201) upozorňuje, že matky přijímají rady odborníků selektivně, a to důsledkem odlišností jakými jsou například rasová a třídní příslušnost, sexuální orientace, národnost, víra, vzdělanostní úroveň, účast na pracovním trhu a další. Mateřskou praxi považuje za nejednotnou a různorodou. Avšak i když se mateřské praktiky vlivem kultury a životní situace liší, stále podle výše zmiňovaných autorek platí, že ideologie intenzivního mateřství je v západní kultuře dominantní a její vliv silný i v odlišných prostředích.

Pérez (2009) je k ideologii intenzivního mateřství skeptičtější. Považuje ji za mýty. Tyto mýty říkají, že mateřská láska je mimořádná, spontánní a nekonečná, mateřství považují za jádro ženského života dávající mu ten pravý smysl a ženu-matku spojují s domácností a s péčí o potomky, včetně upřednostňování jejich potřeb před vlastními. Obraz dokonalé matky je podle Pérez (2009) tvořen právě těmito mýty. V praxi však podle ní tento ideální model naplňuje jen málo žen a ideologie slouží zejména k disciplinaci těch, kteří se od něj odklání. Model intenzivního mateřství by se dal v podstatě považovat za elitářský, protože zobrazuje přístup vyšších středních tříd a devaluje přístupy jiné. Například chudší ženy nebo matky samoživitelky si obvykle nemohou dovést do práce nechodit. Ačkoliv i jim zůstává možnost volby, zda zůstanou s dítětem doma nebo ne, ve skutečnosti moc na výběr nemají, chtějí-li děti a sebe zabezpečit (Hennessy, 2009).

Metodologie výzkumu

Cílem výzkumu bylo (mimo jiné) zjistit, zda se ideologie intenzivního mateřství, tak jak ji známe ze západní literatury, a její praxe, projevuje i v českém prostředí – tedy zda a nakolik se s ní různé skupiny matek ztotožňují. Dále bylo cílem zjistit, jaké ekonomické dopady může mít intenzivní mateřství na ženy, které tento model mateřství praktikují. Výzkumný vzorek byl v souladu s výzkumným záměrem vybrán tak, aby byl maximální předpoklad odhalení odlišných modelů mateřství. Základní požadavek byl však shodný pro všechny ženy, alespoň jedno z jejich dětí muselo být mladší pěti let a ženy musely sdílet domácnost s otcem potomka či potomků. Tyto parametry byly zvoleny hlavně kvůli zachování jisté homogenity umožňující stavět dvě vytvořené výzkumné skupiny do opozice a porovnávat je. Výzkum jsem provedla se 14 respondentkami. Cíleně jsem volila dvě kontrastní skupiny žen: ženy žijící na venkově s maximálně středoškolským vzděláním, a ženy žijící ve velkoměstě s vysokoškolským vzděláním. Vycházela jsem z toho, že na venkově lze vlivem odlišného životního stylu předpokládat jinou kulturu mateřství než ve velkém městě, kde navíc mohou silněji působit trendy ze zahraničí nebo vědecké debaty, a to zejména i v kombinaci se vzdělaností, na venkově naopak nelze vyloučit silnější důraz na dodržování norem sdílených celými generacemi, což je utvářeno větší vzájemnou pospolitostí obyvatel.

Ve výsledku se komunikačními partnerkami stalo sedm žen z Prahy a sedm žen z domazlického okresu, ovšem z různých obcí a vesnic (nejmenší obec měla 500 obyvatel, největší 3000 obyvatel). Z Prahy měla většina žen vysokoškolský titul Mgr. nebo Ing., jedna respondentka byla JUDr. a dvě získaly Ph.D, zatímco z venkova měly až na jednu vyučenou matku všechny maturitu. Bezpochyby i výše dosaženého vzdělání a tudíž délka studia měly vliv na věkový rozdíl mezi ženami z obou výzkumných skupin. Zatímco matky na venkově porodily první dítě obvykle mezi 25 až 27 lety, v Praze bylo toto rozmezí 30 až 35 let. Z každé skupiny žila jedna žena s otcem dětí mimo manželství, ostatní byly vdané.

Sběr dat jsem ve svém výzkumu realizovala prostřednictvím problémově orientovaných rozhovorů. Problémově orientovaný rozhovor jsem si jako techniku sběru dat zvolila zejména proto, že se neomezuje na kladení předem definovaných, izolovaných otázek, kdy je komunikační partner tlačěn k užším odpovědím. Výzkumník si při jeho realizaci musí na základě teoretických znalostí a také svých subjektivních zkušeností připravit témata, jimž se bude chtít během rozhovorů věnovat. V průběhu samotného sběru dat by pak měl podněcovat respondenta, aby své povídání sám systematicky rozvíjel a zabýval se zejména tím, co v rámci výzkumného tématu nebo výzkumných témat považuje za důležité či významné. Výrazná je snaha o eliminaci umělého zisku informací a rozvíjení přirozenějšího vyprávění příběhu (Witzel, 2000). Zvolený proces sběru dat je inspirován metodou Grounded Theory (Glaser; Strauss, 1967), kombinuje se při něm taktéž indukci s dedukcí.

Analýza dat probíhala současně se sběrem dat a přepisy. Při analýze jsem využívala systém kódování, seskupování kódů a vytváření kategorií, z nichž jsem postupně tvořila závěry v rámci probíraných témat. Na rozhovory jsem nahlížela jako na zprostředkovatele reprezentace a definice sociálních realit odrážejících zkušenosti komunikačních partnerek, jinými slovy mi rozhovory poskytly interpretaci sociálního světa respondentek (Denzin a Lincoln, 2003).

Odlišné mateřské styly

Na základě získaných a analyzovaných výpovědí vzdělanějších matek z velkoměsta jakožto představitelek první zkoumané skupiny a méně vzdělaných matek z venkova zastupujících druhou část výzkumného vzorku lze říci, že v českém prostředí lze identifikovat odlišné mateřské styly v závislosti na sociálním kontextu.

Ukázalo se, že respondentky z velkého města mají velmi blízko k intenzivnímu mateřství. Na rozdíl od komunikačních partnerek z venkova praktikují liberální výchovu založenou na diskuzích, vysvětlování a vyjednávání. Zakládají si na láskyplném a respektujícím přístupu, prostřednictvím kterého chtějí vychovat sebevědomého, samostatně uvažujícího a zodpovědně jednajícího jedince. Zastávají odmítavý postoj k jakýmkoliv fyzickým trestům, umravňují zejména tak, že apelují na správné jednání, s potomkem vyjednávají, vzbuzují v dítěti lítost, případně důrazně opakují, čeho potřebují dosáhnout, vzhledem ke svému přístupu považují mateřství za velmi náročné. Komunikační partnerky z venkova naopak prosazují větší direktivnost, vyžadují od dětí větší disciplínu, kladou důraz na poslušnost a slušnost, velmi důležité je pro ně vybudovat v dětech smysl pro pevnou rodinu. Při umravňování se tyto matky nebrání lehkému fyzickému trestání, myšleno pohlavkům nebo naplácání, na děti jsou obvykle obecně více ráznější a přísnější. Obě skupiny respondentek usilují o rozvoj dětí a mají snahu, aby děti trávily čas co nejlépe, jejich představy o kvalitním trávení času se ale lehce liší. Všechny mají kladný vztah k volnočasovým organizovaným aktivitám a kroužkům, u vzdělanějších matek z velkého města je však patrná větší orientace na výkon a také dřívější vytíženost dětí, do rozvoje dětí investují také více peněz, což poukazuje na zjištění, že intenzivní mateřství je finančně nákladné.

Rozdíl mezi přístupem respondentek byl také v materiální přípravě na potomka, zatímco skupina z venkova se většinou vybavila tím nejnnutnějším a podle potřeby dokupovala, matky z velkoměsta měly tendenci nakupovat vše, co jim připadalo, že by dítě mohlo potřebovat a raději ještě něco navíc, aby potomkovi nic nechybělo, což dokazuje, že v souladu s konceptem intenzivního mateřství investují do dětí velké množství peněz. Zajímalo mne, jak u žen probíhala příprava na mateřství, odkud braly inspiraci, co budou potřebovat a co se bude hodit, a zda skutečně využily všechny věci, které pořídily. Z analýzy vyplynulo, že v dnešní době je trend takzvaný „babyboom“, jak to jedna z respondentek trefně nazvala, čímž měla na mysli široký trh s dětskými věcmi, ať jde o oblečení, výbavu, různé „vychytávky“, hračky a podobně, které mají ulehčit nebo zkvalitnit péči o dítě, které také stojí často mnoho peněz a jsou od různých výrobců předhánějících se v jejich produkci. Většina respondentek tento fenomén vnímala a asi polovina jej následovala. Až na jednu matku se jednalo o komunikační partnerky z velkého města. Tyto ženy uvádí, že nakupovaly velké množství příslušenství pro dítě a že utratily za výbavu hodně peněz, číselně to nevyjadřovaly. Inspirovaly se na internetu, v reklamách nebo u kamarádek. Všechny se shodují, že

nakupovaly věci vlastně hlavně proto, že si chtěly udělat radost, těšily se na potomka, druhým důvodem pak byla tendence být na vše připravené. Zajímavé je jejich časté prohlášení, že nakoupené věci obvykle nevyužily, nebo rozhodně ne všechny. Shodují se na tom, že využily tak polovinu, některé věci hodnotí pozitivně, například cestovní výbavu, chůvičky a další, ale i bez nich by se to dalo dle matek zvládnout. Respondentky z venkova nejen že byly v přípravách skromnější, ale některé z nich i uvádí, že většinu věcí sháněly z pověrčivosti až po porodu. Z nadstandardní výbavy občas respondentky z venkova vlastnily chůvičku. Ukázalo se tedy, že matky praktikující intenzivní mateřství utrací obvykle víc peněz než ženy, jež tento koncept odmítají, a ačkoliv se nakonec všechny ženy dobraly k podobnému závěru, že mnoho výrobků na trhu je podle nich nepotřebných a někdy až nevyužitelných, že si vystačí se základem a oceňují obvykle třeba jen pár nadstandardních věcí ve výbavě, které v určitých situacích pomáhají, intenzivní matky pořídily obvykle víc věcí a také za ně víc utratily.

Dalším faktorem dokazujícím vliv intenzivního mateřství na respondentky z velkého města je studium odborné literatury, na niž se ženy obrací v zájmu co nejkvalitnější péče a výchovy. Moderním a vědeckým závěrům důvěřují. Jak se ukazuje, publikace mají silný normotvorný potenciál a dle zjištěných poznatků od komunikačních partnerek je nejvíce proklamovanou normou právě intenzivní mateřství. Samy matky praktikující intenzivní mateřství se však ve výsledku odbornou literaturou podle svých slov řídí jen málo, neboť s ohledem na individuality dětí je dle nich velmi těžké doporučené postupy efektně praktikovat a mnohdy s nimi ani nesouhlasí. Ženy z výzkumné skupiny z venkova vychází při péči a výchově o potomka zejména z vlastní rodiny, z toho, co se naučily doma, ovšem i přesto mají i ony povědomí o tom, jaká ideologie v mateřství při péči o děti dominuje.

Analýza tedy ukázala, že respondentky z velkého města praktikují výchovný přístup z velké části odpovídající konceptu intenzivního mateřství, na rozdíl od druhé výzkumné skupiny. Přesvědčení o správnosti této ideologie a tendence ji následovat se pravděpodobně odvíjí od vyšší vzdělanosti a dostupnosti odborných informací, jež jsou matkami vyhledávány a respektovány. Svůj vliv na rozšíření tohoto konceptu má zajisté také atmosféra velkého města, kde je vyšší koncentrace vzdělaných lidí kvůli zaměstnání a kde se rychleji a intenzivněji prosazují moderní přístupy. Navíc, jak se ukázalo, intenzivní mateřství je finančně poměrně nákladné a respondentky z velkoměsta s vyšším vzděláním zprostředkovávajícím ženám také vyšší příjmy, si ho mohou na rozdíl od matek na venkově obvykle snáze dovolit, lepší ekonomickou situaci lze mimo jiné u těchto matek předpokládat vzhledem k homogamii. Z tohoto důvodu je intenzivní mateřství, dá se říci, elitářským přístupem, který nemá předpoklady k tomu, aby byl realizován ve společnosti komplexně.

Intenzivní mateřství a zaměstnání

Vyšší vzdělanost matek z velkého města poskytuje ženám mimo jiné vyšší možnost seberealizace prostřednictvím práce a právě touha po seberealizaci se ukázala být motivem k častému brzkému nástupu respondentek z velkoměsta do zaměstnání. Dalším objevujícím se motivem zaměstnanosti byla u někoho nevole k ekonomické závislosti na partnerovi. S jejich účastí na pracovním trhu se pojila nutnost využívat služeb chův nebo platit za hlídání dětí institucím, což bylo důvodem k poměrně častým kritikám ze strany matek v domácnosti a společnosti obecně. Pracující matky musely vzhledem k zakořeněnému modelu tříleté mateřské dovolené své rozhodnutí často obhajovat, přesto byly přesvědčené, že dítě kvůli jejich pracovnímu vytížení nestrádá, některé považovaly svou zaměstnanost dokonce za přínos.

Z výše shrnutých poznatků vyplývá paradox, že respondentky z velkoměsta jsou zároveň více nakloněny intenzivnímu mateřství, ale také ekonomické aktivitě a musí obojí sladovat. Zdá se, že vzdělanější matky ve velkém městě jsou vzhledem ke svým nárokům, přesvědčením a touhám často nuceny být „supermatkami“, protože jen tak se přiblíží své ideální formě mateřství. To znamená, že během mateřství zastávají vzdělané matky z velkoměsta obvykle více rolí než jejich výzkumné protějšky. Zatímco na venkově jsou ženy během mateřství většinou jen matkami a hospodyněmi a při výkonu obou rolí jim často výrazně pomáhá partner, ve velkém městě jsou obvykle matkami, hospodyněmi a ještě zaměstnankyněmi. Vzhledem k tradičnějšímu rozdělení rolí zjištěného u respondentek ve velkém městě, což je taktéž v souladu s intenzivním mateřstvím, jim partner není tolik k dispozici jako u žen na venkově, a tak jsou nuceny platit si profesionální výpomoc, aby všechny své role zvládly, což je právě jeden z viditelných důsledků představeného paradoxu.

Nejen že respondentky z velkého města měly snahu skloubit intenzivní mateřství se zaměstnáním, zároveň se tím dostávaly do kolotoče, v němž vydělávaly v práci peníze, které následně musely vydat za hlídání potomků během své nepřítomnosti. Matky z druhé skupiny byly tohoto procesu ušetřeny. Respondentky z venkova, které měly ve většině případů během mateřství přivýdělek, nechávaly děti na hlídání rodině nebo blízkým osobám. Ve valné většině případů hlídal v době matčiny nepřítomnosti otec, výdělečné aktivity měly tyto ženy proto organizované na odpolední či podvečerní hodiny, aby byl muž zpět z práce. Občas se jako hlídání objevili prarodiče, například u respondentky z venkova, která jako jediná byla zaměstnaná před třetími narozeninami svého potomka. Žádná z těchto žen nevyužívala hlídání profesionálními chůvami ani institucionální výchovu. Důvod je celkem prostý - dokázaly to zorganizovat i v rámci rodiny. O soukromých školkách, které by jim malé potomky pohlídaly, nebyla vůbec řeč, jednak na venkově nebyly dostupné, jednak by si je rodiny mohly jen těžko dovolit. Respondentky z velkoměsta musely řešit hlídání pro své děti intenzivněji, protože jich při nízkém věku dítěte pracovala většina. Jako alternativu mateřské péče si volily

péči chův nebo soukromých mateřských školek, případně jeslí. Zajímavé je, že jejich služeb hojně využívaly i matky v domácnosti. Můžeme spekulovat, že zatímco matky na venkově mají občas možnost vyšetřit volno na své záležitosti, a to i mimopracovní, tím, že jim potomka pohlídají prarodiče nebo partner, ženy ve velkém městě, možná kvůli nedostupnosti prarodičů nebo jejich i partnerově vytíženosti, musí spoléhat na profesionály. Podstatné je, že pokud chtějí nebo potřebují mít respondentky z velkoměsta postaráno o děti, musí si za to často zaplatit vysoké částky, což značně přispívá k finanční náročnosti intenzivního mateřství. Stejně jako respondentky z venkova i ony se totiž staví odmítavě k možnosti využívat státní jesle, dokonce je u nich negativní postoj k nim ještě patrnější.

Přestože intenzivní matky praktikují s ohledem na dražší materiální přípravu či na placené hlídání obvykle finančně nákladnější mateřství, žádná během rodičovské dovolené pracující matka v rozhovorech nemluvila, jak jsem již uvedla výše, primárně o finanční motivaci zaměstnanosti, ale jako důvody uváděly spíše touhu po seberealizaci, využití pracovní příležitosti nebo zamezení ekonomické závislosti na partnerovi. V této souvislosti je ale nutno připomenout, že žádná z nich nebyla samoživitelkou. Rozhodla jsem se proto zjistit, zda vidí ženy, respektive rodiče, malé děti jako velkou ekonomickou zátěž a jak je to obecně s náklady v mateřství.

Na rozdíl od respondentek ve velkoměstě se komunikační partnerky z venkova výrazně více zamýšlely nad tím, zda si dítě mohou po finanční stránce dovolit. V návaznosti na to také častěji s partnerem cíleně šetřili a na početí potomka se připravovali, případně shledali později jako problém a chybu, že nešetřili. Paradoxně právě ženy, které mají blíže k intenzivnímu mateřství, zastávají názor, že dítě lze vychovávat i levně a peníze nejsou rozhodujícím faktorem, a naopak matky, které sdílí s konceptem intenzivního mateřství jen velmi málo, považují častěji za důležité, aby jim péče o dítě neohrozila příliš vlastní zájmy, nechtějí se příliš vzdát svých nároků. Respondentky z velkého města se otázkou finanční zaopatřenosti před plozením dětí nezabývaly, dle svých slov nemusely. Tímto se potvrzuje, že zaměstnanost matek, která se ukázala být častější u vzdělaných žen ve velkém městě, nebyla iniciována finanční nutností. Vyšší ekonomická úroveň respondentek z velkoměsta je pravděpodobně dána jejich vyšším vzděláním zprostředkovávajícím vyšší příjmy a vzhledem k homogamii u nich můžeme také předpokládat vyšší příjmy partnera.

Většina respondentek se shodla na tom, že malé děti nemusí být nijak velkou finanční zátěží. Nejdražší položkou je dle matek počáteční investice do výbavy, konkrétně třeba do kočárků, výbava se ovšem dá později nechat i dalším dětem nebo ji někteří prodávají či různě dědí od svých známých. Přestože péče o malé děti nemusí být dle žen drahá, zejména některé respondentky z velkého města uváděly, že drahá je, což bylo způsobeno drahou výbavou, častým placením chův či soukromých školek nebo způsobem trávení volného času.

S výjimkou dvou finančně zabezpečených respondentek z velkoměsta byly, nebo stále jsou, matky z výzkumu během mateřství finančně závislé na partnerovi. Matky vyjadřovaly obdiv k samoživitelkám a samy si tuto situaci jen těžko představovaly. Některé nechtěly být zcela odkázané na partnera, a i proto začaly poměrně brzy pracovat, přesto většina z nich stále uplatňovala model tříleté rodičovské dovolené a viděla jako téměř nereálné, že by měly rodinu finančně zaopatřit samy. Jednotně uváděly, že by se musely velmi omezit, nepracující matky by musely začít pracovat, a i tak by to bylo velmi obtížné zvládnout. Tradiční rozdělení rolí na otce živitele rodiny a matku primárně pečující o potomky a domov je tedy v českém prostředí stále běžné a akceptované.

Závěr

Výsledky analýzy realizovaného výzkumu ukazují, že mateřství je skutečně sociální konstrukt, jinými slovy, že mateřství je utvářeno v konkrétním kulturním a společenském kontextu, tudíž neexistuje jeho jednotná podoba, nýbrž se formuje odlišnými způsoby. Výsledky analýzy jasně ukazují na rozdíly v přístupu k výchově, k volnočasovým aktivitám dětí, i v chápání „správné“ praxe mateřství mezi oběma skupinami matek. Ideologie intenzivního mateřství je jednoznačně ve větší míře sdílena a praktikována vzdělanějšími matkami ve velkoměstě. Paradoxně ale právě tyto ženy jsou častěji v době rodičovské dovolené pracovně aktivní, a zároveň mají menší praktickou podporu v podobě pomoci otce dětí či dalších příbuzných. Mateřství tak na ně klade velmi vysoké nároky: být dítěti maximálně k dispozici, používat časově náročnější liberální a respektující styl výchovy, věnovat čas sebevzdělávání a studiu rodičovských příruček, zajistit časově náročné a finančně nákladné volnočasové aktivity pro rozvoj dítěte; a zároveň se realizovat v práci, a to v situaci, kdy partner tráví většinu dne v práci a v páru panuje genderově tradiční dělba práce. Méně vzdělané matky zvenkova se naopak k ideálu intenzivního mateřství staví negativně a nepraktikují jej. Podle mého názoru nelze intenzivní mateřství vydávat za dominantní koncept dnešní západní společnosti, ve skutečnosti se zdá být elitářským, a ačkoliv je povědomí o něm rozšířené ve společnosti obecně, zdaleka ne všechny ženy jej přijímají a zdaleka ne všechny ženy jsou schopny jej naplnit, a to i vzhledem k jeho finanční náročnosti.

Literatura:

Arendell, T. (2000). Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's Scholarship. In: Journal of Marriage and Family, vol. 62, no. 4, p. 1192-120

Bielby, W. T. (1989). Family ties: Balancing commitments to work and family in dual earner households. In: American Sociological Review, vol. 54, p 776-789

Guendouzi J. (2005). I feel quite organized this morning: How mothering is achieved through talk. In: Sexualities, Evolution and Gender, vol. 7, no. 1, p. 17-35

Guendouzi J. (2006). The Guilt Thing: Balancing Domestic and Professional Roles. In: Journal of Marriage & Family, vol. 68, no. 4, p. 901-909

Hays, S. (1996). The Cultural Contradictions of Motherhood. New Haven: Yale University Press

Hennessy, J. (2009). Choosing Work and Family: Poor and Low-Income Mother's Work-Family Commitments. In: Journal of Poverty, vol. 13, no. 1, p. 152-172

Liss, M.; Schiffrin H. et al (2013). Development and Validation of a Quantitative Measure of Intensive Parenting Attitudes. In: Journal of Child & Family Studies, vol. 22 no. 5, p. 621-636

Pérez, J. C.; Tórrrens, A. J. (2009). The Myth of Motherhood and the Role of Stepmothers : An Outlook of Women Who have Delayed Their Motherhood. In: Journal of Divorce and Remarriage, vol. 50, p. 206-219

Porter, M. (2010). Focus on Mothering. In: Hecate, vol. 36, no. 1/2, p. 5-16

Ruddick, S. (1991). Thinking Mothers. New Orleans: Newcomb College

Warner, J. (2012). Is Too Much Mothering Bad for You? In: Virginia Quarterly Review, vol. 88, no 4, p. 48-53

Spolupracující:

